

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشنامه‌ی بزرگ و متن‌فرمان جنوبی

قلعه‌های تاریخی خراسان جنوبی (۱)
علیرضا نصرآبادی

قلعه های تاریخی خراسان جنوبی (۱)

به کوشش: علیرضا نصرآبادی

عنوان و نام پدیدآور: قلعه های تاریخی خراسان جنوبی (۱) / علیرضا نصرآبادی
وضعیت نشر: تهران، فکر بکر ۱۳۹۱
ملاحظات ظاهری: ۱۳۲ ص، ۱۰ ج، مصور، عکس
شابک: ۶۰۰۰۰ ریال ۳-۳۳-۲۸۶۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابخانه
موضوع: قلعه ها -- ایران -- خراسان جنوبی
موضوع: خراسان جنوبی -- آثار تاریخی
رده بندی دیویی: ۹۵۵/۸۵۰۴۳
شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۲۸۶۱۸
رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ن ۶۱۳۴ DSR ۲۰۷۱
شماره کتابشناسی ملی: ۱۸۲۵۲۲۱

قلعه های استان خراسان جنوبی

به کوشش: علیرضا نصرآبادی

ناشر: فکر بکر

تیراژ: ۱۰۰۰

جانب اول: تابستان ۹۱

طرح جلد: مینا مالکی

صفحه بندی: مهدی مرتضوی

لیتوگرافی و چاپ: واصف

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

کاری از: حوزه هنری خراسان جنوبی

شابک: ۳-۳۳-۲۸۶۰-۹۶۴-۹۷۸

مرکز پخش: بیرجند - خیابان منتظری - مجتمع فرهنگی بهمن - فروشگاه سور

تلفن: ۵۶۱-۲۲۳۰۸۵۲

کلیه حقوق این اثر متعلق به ناشر می باشد.

عنوان	شماره صفحه
یادداشت حوزه هنری	۵
پیشگفتار	۷
مختصری در جغرافیای تاریخی قهستان	۱۱
تاریخ ایالت قهستان	۱۹
دژهای اسماعیلیان قهستان	۳۰
قلعه های دختر	۳۴
قلعه چهل دختران	۳۷
قلعه دختر روییات	۳۸
قلعه پسر مرغوک	۳۹
قلعه دختر آهنگران	۴۰
قلعه دختر رقه	۴۱
قلعه دختر جزنان	۴۳
قلعه دختر جلونک (مزار)	۴۵
قلعه دختر خوگ	۴۵
قلعه دختر شوسف	۴۷
قلعه دختر نصرآباد	۴۸
قلعه دختر نوآباد	۴۹
قلعه کمر دختر (قلعه قلاع) نادان	۵۰
قلعه کوه درج	۵۲
قلعه ناصری القور	۵۳
قلعه کمر قلاع شودود	۵۷
قلعه کل حسن صباح (قلعه مومن آباد)	۵۹

۶۳	قلعه بنیاب
۶۵	قلعه قلاع پاتنگ
۶۵	قلعه کوه حسن آباد
۶۸	قلعه حسن بایخان
۶۹	قلعه قلاع آرگ
۷۰	قلعه رستم خوسف
۷۳	قلعه خند
۷۴	قلعه قلاع چهکنند
۷۵	قلعه شاهد
۸۱	قلعه قلاع سرایان
۸۵	قلعه قلاع مود
۸۵	قلعه کوه فردوس
۹۱	قلعه قلاع سربیشه
۹۱	قلعه کوه اسفدن
۹۲	قلعه کوه قاین
۹۸	قلعه کوه آبیز
۹۹	قلعه کوه افین
۱۰۱	قلعه های مسلمانان و کافران
۱۰۶	قلعه قلاع نوزاد
۱۰۷	قلعه کوه شاخن
۱۰۷	قلعه دره یا حوض غلام کش
۱۱۱	قلعه کوه زردان
۱۱۲	قلعه کوه چاده
۱۱۵	قلعه فورگ
۱۲۳	تصاویر

یادداشت حوزه هنری:

فرهنگ و تمدن ماهیت جامعه‌اند؛ به گونه‌ای که با شناخت این دو، می‌توان به جهان بینی و دیدگاه هر جامعه نسبت به زندگی پی برد. با این حال می‌توان گفت، ممکن است تمدن در هر جامعه‌ای یافت نشود، اما فرهنگ جزء جدا نشدنی جوامع بشری از ابتدا تا کنون است.

دکتر علی شریعتی از تمدن به عنوان مجموعه‌ای از اندوخته‌های مادی و معنوی انسان از آغاز تاکنون یاد می‌کند و فرهنگ را مجموعه‌ی اندوخته‌های مادی و معنوی یک قوم و نژاد خاص در طول تاریخ می‌داند. این طور که از این اندیشه پیداست علت تفاوت این دو، محدوده‌ی جغرافیایی است. در کشوری مثل ایران می‌توان از گوناگونی فرهنگ‌هایی چون لر، فارس، کرد و... دم زد، اما نمی‌توان اظهارداشت تنها یک قوم در ممتد شدن ایران زمین نقش داشته است بلکه همه با هم در به اوج رسیدن این تمدن بزرگ سهیم بوده‌اند.

خراسان؛ سرزمین خورشید، خاستگاه فرهنگ و تمدن اسلامی است که در گوشه گوشه‌ی آن خرده فرهنگ‌های اصیل و آداب رسوم بکر و به جای مانده از نیاکان به گونه‌ای ناب به چشم می‌خورد و بر خراسانیان پوشیده نیست که مردم جنوب این خطه، نقشی اساسی در نهادینه شدن این فرهنگ ناب ایرانی داشته‌اند.

بی‌انصافی نیست اگر بگوییم خراسان جنوبی و ظرفیت‌های فرهنگی و تمدن ساز آن، یا فرصت بروز نداشته، یا اینکه طی این سالها و به دلیل دوری از پایتخت و شهرهای مهم ایران، به دست فراموشی سپرده شده است. حال آنکه جاذبه‌های فرهنگی و انسان شناسی اش نه به گواه ما که به اذعان گردشگران و میهمانان آن، به شدت دست نخورده و قابل تأمل است.

بر آن شدیم تا گامی نه چندان بلند اما استوار و محکم در راستای ثبت و عرضه‌ی فرهنگ و تمدن خراسان جنوبی برداریم. در این راه به استقبال هر دیدگاه و اندیشه‌ای می‌رویم و دست یاری به سوی انسان شناسان دراز می‌کنیم. این مجموعه‌ی

عظیم که نمایانگر گوشه ای از فرهنگ و تمدن ایرانی است فرصتی است تا نام این گوشه از سرزمین خورشید، بار دیگر بر زبان ها جاری شود.

در این راه می ستاییم دلسوزی و همراهی همه اساتید و پژوهشگران محترم و همکاران عزیزی که در این راه تلاش نمودند و سر تعظیم فرود می آوریم بر آستان مقدس پروردگار عالمیان که توان داد تا با یاری انسان ها از انسان بگوییم.

مهدی حبیبی

رئیس حوزه هنری خراسان جنوبی

پیشگفتار

حوزه سرزمینی که امروزه به عنوان خراسان جنوبی می شناسیم، و در حقیقت بخشی از ایالت قهستان را شامل می شود در طول تاریخ فراز و نشیب های فراوانی را پشت سر گذاشته و از این روند تاریخ و گذر زمان، آثاری بجا مانده و به دست ما رسیده که نشانه هایی از گذشته پر ابدام این سرزمین است. خراسان جنوبی کنونی یا کوهستان و فپسان اعصار و قرون را باید حلقه گمشده در تاریخ ایران دانست. طبیعت خشن منطقه با شتم کوه های برآکنده که توسط بیابان ها و کویرهای خشک و تفدیده محاصره شده اند باعث شده در طول تاریخ کمتر به چشم مورخین و مسالک نویسان و جغرافیدانان بیاید از این رو در کمتر منبع یا مرجع تاریخی می توان نام و نشانی از این منطقه یافت و اشاراتی که شده نیز بسیار پراکنده بوده و در حاشیه حوادث تاریخی مربوط به دیگر سرزمین ها به آن پرداخته شده و به همین خاطر نمی توان توالی تاریخی منطقی را تعین کرد. وجود آثار فراوانی که از دوران های کهن تا به امروز باقی مانده اند از محوطه های باستانی، سنگ نگاره ها و سنگ نوشته ها گرفته تا آثار شاخص معماری درون شهرها و روستاها و صدها قلعه کوچک و بزرگ که در جای جای این سرزمین پراکنده اند، نشان از بیشینه درخشان فرهنگی و تاریخی استان دارد. وجود قلعه ها و دژهایی که وسعتشان گاه از هکتارها فراتر می رود و در شرایط سخت کوهستانی بنا شده اند را کمتر می توان در مناطق دیگر یافت و به همین دلیل این نشانه های ارزشمند تاریخی که در نوع خود کم نظیرند را می توان نماد و مشخصه تاریخی استان به حساب آورد. پژوهش حاضر را باید شروعی برای کازی سترگ و ارزشمند به حساب آورد که انجام آن تنها با حمایت و پشتیبانی بی دریغ همه متولیان فرهنگی استان امکان پذیر است. انجام پژوهش های روشمند و علمی باستان شناسی و مطالعات تاریخی و فن شناسی معماری در یافتن زوایای پنهان قعه ها بسیار راهگشا خواهد بود. قلعه ها نه تنها به لحاظ تاریخی و فرهنگی ارزشمندند که می توانند با جذب گردشگر باعث رونق و

شکوفایی اقتصادی شوند. جا دارد از مدیران محترم میراث فرهنگی استان از ابتدای تاسیس، آقایان مکرمی فر، رضانی، عباس زاده و محمدپور و مدیر کل کنونی میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان جناب آقای رضایی و همچنین از کلیه همکاران و دوستان محترم در معاونت میراث فرهنگی استان بویژه جناب مهندس حلاج مقدم به خاطر همکاری های بی دریغشان تشکر نمایم. پژوهش حاضر با توجه به اینکه نقطه آغازی است بر این راه دشوار مطمئناً خالی از اشکال نیست لذا از همه صاحب نظران می خواهیم که با ارائه نظرات و پیشنهادات سازنده شان ما را در رفع نواقص در پژوهش های بعدی یاری کنند.

علیرضا نصرآبادی

